

วารสารวิชาการ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

“ล้านนา” ใน “ทักษิณ”:
ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ จารึก และวรรณกรรม
'Lanna' in Southern Thailand: The Relationship in Terms of History,
Inscription, and Literature

รองศาสตราจารย์ ดร.ศานติ ภัคดีคำ
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

“ล้านนา” ใน “ทักษิณ”: ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ จารีก และวรรณกรรม...

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างดินแดนล้านนากับดินแดนภาคใต้ของประเทศไทย อาจดูเหมือนว่าไม่น่าจะมีความสัมพันธ์กันมากนัก ทั้งนี้ด้วยความห่างไกลของพื้นที่ ประกอบกับการที่มีดินแดนภาคกลางของประเทศไทยคั่นอยู่ แต่หากพิจารณาจากหลักฐานในด้านภาษา วรรณกรรม และประวัติศาสตร์ จะพบว่ามีหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างล้านนากับภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็นร่องรอยหลักฐานในเอกสารทางประวัติศาสตร์ ภาษา วรรณกรรม และศิลาจารึก

โดยเฉพาะความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ อันเกิดจากการเคลื่อนย้ายผู้คนจากดินแดนล้านนาลงมายังภาคใต้ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ถือว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะเมื่อมีกิจการอพยพผู้คนไม่ว่าด้วยเหตุใดก็ตาม สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาย่อมได้แก่การเคลื่อนย้ายทางวัฒนธรรม อันนำไปสู่การผสมผสานทางวัฒนธรรมด้วย

อย่างไรก็ตามปัจจุบันยังไม่ค่อยได้มีการศึกษาความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์ ภาษา และวรรณกรรมระหว่างล้านนากับภาคใต้ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาอย่างชัดเจนมากนัก บทความเรื่องนี้จึงพยายามนำเสนอข้อมูลต่างๆ เบื้องต้น เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างดินแดนทั้งสองได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างล้านนากับภาคใต้ในบริบทประวัติศาสตร์

แม้ว่าหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงร่องรอยการรับรู้ระหว่างดินแดนล้านนากับภาคใต้ ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในตำนานเรื่องสิหิงคินิทาน หรือ ตำนานพระพุทธสิหิงค์ ซึ่งเป็นตำนานที่แต่งขึ้นโดยพระโพธิธรรมาจารย์ เป็นภาษาบาลี ได้กล่าวถึงพระร่วงได้พระพุทธรูปพระพุทธสิหิงค์จาก

เมืองนครมาไว้อยู่สุขุโทัยก่อนหน้าที่จะอัญเชิญไปอยู่ในดินแดนล้านนา อันแสดงให้เห็นถึงความรับรู้เกี่ยวกับภาคใต้ของล้านนาที่ตาม

แต่หลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของล้านนาที่ปรากฏใน ภาคใต้ของไทย ส่วนใหญ่ น่าจะเกิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากการสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับเชียงใหม่ จากนั้นจึงมีการเคลื่อนย้าย หรืออพยพชาวล้านนาลงมาอยู่ในภาคใต้ของไทยหลายครั้ง แต่ที่สำคัญ ปรากฏในหลักฐานต่าง ๆ ดังนี้

๑. การเคลื่อนย้ายสมัยสมเด็จพระรามาเมศวร พ.ศ. ๑๙๒๗ เหตุการณ์ ดังกล่าวปรากฏหลักฐานในพระราชพงศาวดารฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน ฉบับตัวเขียน กล่าวถึงสมเด็จพระรามาเมศวรตีเมือง เชียงใหม่และการกวาดต้อนชาวล้านนาลงมาอยู่ในภาคใต้ ในรัชกาล สมเด็จพระรามาเมศวรว่า

“...๑ ศักราช ๙๔๖ ปีชวด ฉ้อศก^๑ สมเด็จพระรามาเมศวร ให้เทียบพล ยกขึ้นไปเมืองเชียงใหม่ตั้งค่ายหลวงไกลคูเมือง ๑๕๐ เส้น ให้นายทัพนายกองตั้งค่ายล้อม แลแต่งการจะปล้นเอาจงได้ ฝ่ายเจ้าหน้าที่ยิงปืนใหญ่ออกมาทำแพงพังออกกว้างประมาณ ๕ วา พระเจ้าเชียงใหม่ขึ้นยืนถือพัดขนิ้อยู่บนเชิงเทิน ให้ทหาร เอาหนังสือแขวนลูกธนูยิงลงมา ในหนังสือนั้นว่า ขอพระราชทาน ให้งด ๗ วัน จะนำเครื่องพระราชบรรณาการออกไปจำเริญทาง พระราชไมตรี พระเจ้าอยู่หัวจึงปลุกษาดด้วยมุขมนตรีว่า พระเจ้า เชียงใหม่ให้หนังสือออกมาดังนี้ควรจะให้หังดเหตุประการใด มุขมนตรียี่นายทัพนายกองปลุกษาว่า เกลือกพระเจ้าเชียงใหม่

^๑ พ.ศ. ๑๙๒๗

จะเตรียมมิทันจึงคิดเป็นกลอุบายมา ขอพระราชทานให้ปล้นเอาเมืองจงได้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสว่า เป็นกระษัตริย์ดิวงษ์เขาไม่รบแล้วเราจะให้รบนั้นดูมิบังควร ถึงมาทว่าพระเจ้าเชียงใหม่จะมีได้คงอยู่ในสัตยานุสัจจก็ ใ่วว่าจะพนมือทหารเรานั้นเมื่อไรฝ่ายในเมืองเชียงใหม่บัดนี้แต่บั้งที่กำแพงทลายนั้นให้ก่อขึ้น ครั้นเจ็ดวันแล้วพระเจ้าเชียงใหม่มิได้เอาเครื่องจำเริญูทางพระราชไมตรีออกมา นายทัพนายกองข้าทหารร้องทูลทราษาว่า เข้าในกองทัพนานละสิบสิ่งหาที่ซื้อมิได้ จะขอพระราชทานเร่งปล้น พระเจ้าอยู่หัวบันชาตามนายทัพนายกอง ทรงพระกรุณาสั่งให้เลิกกองทับเสียด้านหนึ่ง ให้เร่งปล้นในวันจันทร์ เดือน ๔ ขึ้น ๔ ค่ำ เพลา ๓ ทุ่ม ๒ บาท เดือนตก เจ้าพนักงานยิงปืนใหญ่น้อยรดมทั้ง ๓ ด้าน เอากระโดหกพาดปืนกำแพงขึ้นไป พระเจ้าเชียงใหม่ด่านทานมิได้ เทคร้วหนีออกเพลา ๑๑ ทุ่ม ทหารเข้าเมืองได้ ได้แต่นักสังบุตรพระเจ้าเชียงใหม่องค์หนึ่งมาถวาย พระเจ้าอยู่หัว พระเจ้าอยู่หัวตรัสต่อนักสังว่า พระเจ้าเชียงใหม่บิดาท่านหาสัตยานุสัจจมิได้ เราคิดว่าจะออกมาหาเราโดยสัจ เราจะให้คงในราชสมบัติ ตรัสตั้งนั้นแล้วก็ให้นักสังถวายสัตยานุสัจ พระเจ้าอยู่หัวก็ให้แบ่งไพร่พลเมืองไว้ภอสสมควร เหลือนั้นให้เทคร้วอพยบหญิงชายลงมา ให้นักสังลงมาส่งเสด็จถึงเมืองสรวงค์บุรี ทรงพระกรุณาให้นักสังกลับขึ้นไปครองราชสมบัติ ณ เมืองเชียงใหม่ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จเข้าเมืองพระพิศณุโลกนัมสการ พระชินราชเปลื้องเครื่องต้นทำสักการบูชาสมโพธ ๗ วัน แล้วเสด็จลงมาพระนคร แลลาวซึ่งต่อนลงมานั้นให้ไปไว้เมืองพัทลุง เมืองสงขลา เมืองนคร เมืองจันทบูร...”

สิ่งที่น่าสังเกตคือ ในรัชกาลสมเด็จพระรามาเมศวร นั้นกรุงศรีอยุธยา ยังไม่สามารถผนวกดินแดนสุโขทัยไว้ได้ การยกทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ จึงไม่น่าจะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคนี้ อีกทั้งยังไม่ปรากฏหลักฐาน ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ด้วย

ดังนั้นจึงอาจสันนิษฐานว่า ผู้ชำระพระราชพงศาวดารน่าจะนำ เรื่องราวของสมเด็จพระรามาเมศวร (ซึ่งเป็นพระนามก่อนขึ้นครองราชย์ของ สมเด็จพระเอกาทศรถ) ไปตีเชียงใหม่ในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวร มหาราช เมื่อปีขวด พ.ศ. ๒๑๔๓ มาลงไว้ โดยแก้ศักราชเป็นปีขวด พ.ศ. ๑๙๒๗ เนื่องจากเข้าใจผิดว่า สมเด็จพระรามาเมศวรที่กล่าวถึง คือ สมเด็จพระรามาเมศวร พระโอรสสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง)

๒. การเคลื่อนย้ายในพุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑ ปรากฏหลักฐานใน ศิลาจารึกวัดแวง เมืองไชยา ปัจจุบันอยู่ในสุราษฎร์ธานี แสดงให้เห็นถึง อิทธิพลของภาษาล้านนาสมัยพระเจ้าติโลกราชในศิลาจารึกหลักนี้ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร จึงสันนิษฐานว่า อาจเป็นไปได้ที่ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจะโปรดให้ชาวล้านนาที่สวามิภักดิ์ เมื่อครั้งหมิ่นดั่งนครถูกพระเจ้าติโลกราชประหารชีวิตมาอยู่ที่เมืองไชยา^๑ ส่วนอาจารย์ ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร กล่าวว่า น่าจะเป็นเหตุการณ์ใน รัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ประมาณ พ.ศ. ๑๙๘๕^๒

๓. การเคลื่อนย้ายสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พ.ศ. ๒๑๔๓- ๒๑๔๔ เหตุการณ์ตอนนี้ปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับสมเด็จพระ พนรัตน์ วัดพระเชตุพน ฉบับตัวเขียน ที่กล่าวถึงเรื่องราวสมเด็จพระ

^๑ ประเสริฐ ณ นคร. สารนิพนธ์ประเสริฐ ณ นคร (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘๒.

^๒ วินัย พงศ์ศรีเพียร. "จารึกวัดแวง จังหวัดสุราษฎร์ธานี: จารึกภาษาเหนือในภาคใต้." ใน ๑๐๐ เอกสารสำคัญ: สรรพสาระประวัติศาสตร์ไทย ลำดับที่ ๑๗ (กรุงเทพฯ: สักตโลกาการพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑ - ๑๒.

“ล้านนา” ใน “ทักษิณ”: ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ จารึก และวรรณกรรม...

พระเอกาทศรถ เสด็จไปเมืองเชียงใหม่ เมืองเถิน และเมืองลำพูน เมื่อ พ.ศ. ๒๑๔๒ - ๒๑๔๓ รวมทั้งปรากฏในเอกสารพื้นเมืองของล้านนา หลายฉบับด้วย และอาจเป็นไปได้ที่เหตุการณ์ตอนนี้คือที่มาของการนำไปเขียนเป็นเรื่องสมเด็จพระรามาเมศวรตีเมืองเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. ๑๙๒๗ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พระราชพงศาวดารฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพนฉบับตัวเขียนกล่าวถึงเหตุการณ์ครั้งนี้ไว้อย่างละเอียดว่า

“...ครั้นที่บ่หลวงเสด็จถึงตำบลคืบแค สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเอกาทศรถอุทิศวรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวมายังพลับพลาไชย ก็มีพระราชโองการดำหริ่ด้วยกัน ว่าแผ่นดินเมืองเชียงใหม่เปนจุลาจล เพื่อพระรามเดโช แลพญาน่าน พญาฝาง แลท้าวพญาเจ้าเมืองใหญ่น้อย ทั้งปวงอันขึ้นแก่พระเจ้าเชียงใหม่ นั้นชวนกันคิดร้าย แลจะรบพระเจ้าเชียงใหม่ดังนี้ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงก็อัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเอกาทศรถอุทิศวรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จไปเชียงใหม่ ระวังท้าวพญาทั้งปวงซึ่งคิดร้ายแก่พระเจ้าเชียงใหม่ นั้น แลตรัสให้ทัพพญากำแพงเพชร ทัพพญาท่ายน้ำ ทัพพญาเพ็ชรบุรี ทัพพญานครสวรรค์ ทัพพญาไชยนาทไปโดยเสด็จ แลทัพพระทูลอง ทัพพญาแสนหลวง ทัพพญานครเปนทัพหน้า แล้วดำหริ่ให้เจ้าฟ้าแสนหวีไปโดยเสด็จด้วย ถ้าเสร็จราชการแล้ว จึงให้ส่งขึ้นไปยังเมืองแสนหวี จึงพระบาทสมเด็จพระเอกาทศรถอุทิศวรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็ยกทัพหลวงเสด็จไปโดยทางเชียงใหม่...

...พระบาทสมเด็จพระเจ้าเอกาทศรุทรอติศวรบรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จถึงตำบลท่าซวดในวันอังคาร เดือน ๗ แรม ๙ ค่ำ แลแรมประทับอยู่ในตำบลท่าซวดนั้น ๑๕ วัน...

๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าเอกาทศรุทรอติศวรบรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็มีพระราชโองการตรัสสั่งแก่หมื่นตองแลนาย ศรีนาค ให้ไปทูลแก่พระเจ้าเชียงใหม่โดยกะดี ซึ่งพญาฝางแลพญาน่าน ให้กราบทูลพระกรรณานั้น เมื่อทูลหลวงเสด็จแรมทับอยู่ในตำบลท่าซวดนั้นเข้าพางนัก พระบาทสมเด็จพระเจ้าเอกาทศรุทรอติศวรบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็มีพระราชโองการตรัสถามพญาแสนหลวงว่า ไพร่พลขาดเสบียงอาหารดังนี้จะขยับ ทับหลวงไปตั้งแห่งใดดี จึงพญาแสนหลวงกราบทูลพระกรรณาขอเชิญเสด็จยกทับหลวงไปตั้งในตำบลเมืองเงิน เพราะที่นั่นใกล้ท่าเรือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าเอกาทศรุทรอติศวรบรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็มีพระราชโองการตรัสใช้ขุนวิสุทธเสนา แลขุนราชสวนจัน ให้ไปทูลพระเจ้าเชียงใหม่ว่า ทับหลวงจะเสด็จไปตั้งในตำบลเมืองเงิน ฯ

๑ วันพฤหัสบดี เดือน ๖ ขึ้น ๑ ค่ำ สมเด็จพระเจ้าเอกาทศรุทรอติศวรบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็ยกพลพยุหะจากท่าซวดไปตั้งในตำบลเมืองเงิน....

...อยู่มาพระมหาเทวีพระเจ้าเชียงใหม่ถึงแก่อนิจกรรม^๕ พระเจ้าเชียงใหม่ก็ให้แสนหนังสือแค้นลงมากราบทูลพระกรรณาขอพระทูลองขึ้นไปช่วยแต่งการยกศพพระมหาเทวี แล้วแต่งพระไชยาทิปะผู้น้องพระทูลองลงมาถวายบังคมอยู่เฝ้าจำนำ

^๕ ฉบับพิมพ์ว่า ซิพิดกษัย

“ล้านนา” ใน “ทักษิณ”: ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ จารีก และวรรณกรรม...

พระบาทในทับหลวง ในเมืองเชียงใหม่ นั้นเกิดทรพิศ เข้าก็แพงนัก พระบาทสมเด็จพระเอกาทศวรรุทอิศวรบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็มีพระราชโองการตรัสใช้หลวงเทพเสนาบดีศรีสมุหะพระกระลาโหม ลงมายังกรุงเทพมหานครศรีอยุธยาเอาลำเสียงเข้าเสียบยงขึ้นไปยังทับหลวง แลพระราชทานให้ขึ้นไปแก่พระเจ้าเชียงใหม่ จึงได้เสียงไพร่พลพระราชาราษฎร์ทั้งปวงในเมืองเชียงใหม่ นั้น...

...สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ๆ ก็มีพระราชโองการตรัสสั่งแก่นนธบาลให้ขึ้นไปกราบทูลพระกรรณาพระบาทสมเด็จพระเอกาทศวรรุทอิศวรบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ขอเชิญเสด็จขึ้นไปยังเมืองเชียงใหม่ ให้เอาท้าวพญาทั้งปวงไปให้สมักสมานด้วยพระเจ้าเชียงใหม่ ครั้นหมื่นนนธบาลขึ้นไปถึงทับหลวงกราบทูลพระกรรณาโดยสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงมีพระราชโองการตรัสนั้น พระบาทสมเด็จพระเอกาทศวรรุทอิศวรบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็มีพระราชโองการตรัสให้ข้าหลวงขึ้นไปหาพระรามเดโช ณะ เมืองฝางว่า ทับหลวงจะเสด็จไปยังเมืองเชียงใหม่ แลให้พระรามเดโชลงมาถวายบังคม ณะ เมืองเชียงใหม่ จึงตรัสใช้ข้าหลวงให้ขึ้นไปทูลแก่พระเจ้าเชียงใหม่ ว่าทับหลวงจะเสด็จขึ้นไปตั้ง ณะ เมืองลำภูง ให้พระเจ้าเชียงใหม่ออกมารับเสด็จ ณะ เมืองลำภูง จะเอาท้าวพญาหัวเมืองใหญ่น้อยทั้งปวงมอบแก่พระเจ้าเชียงใหม่ให้สมักสมานด้วยกัน ขณะนั้นพระเจ้าเชียงใหม่ รู้ข่าวก็แต่งท้าวพญาแสนเมืองให้ออกมาปลุกพระตำหนักรับทับหลวง แล้วก็แต่งตำหนักที่พระเจ้าเชียงใหม่จะเสด็จออกมาอยู่นั้น

ครั้นถึง ณะ วันอาทิตย์ เดือนอ้าย ขึ้น ๑๑ ค่ำ พระบาทสมเด็จพระเอกาทศวรรุทธิศวรบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็ยกทัพหลวงเสด็จจากเมืองเถิน แลพญาหลวงเมืองน่าน พญาแสนหลวงพิงไชย พญาฝาง แลท้าวพญาหัวเมืองใหญ่น้อยทั้งปวง แลพระไชยาธิปะบุตรพระเจ้าเชียงใหม่ ก็ไปโดยเสด็จ จึงยกทัพหลวงเข้าไปตั้ง ณะ เมืองลำภูง ในขณะนั้นข้างม้ารี้พลฝ่ายท้าวพญาลาวทั้งปวงนั้นล้อมทัพหลวงอยู่เป็นแน่นหนา พระเจ้าเชียงใหม่รู้ว่า ท้าวพญาทั้งปวงพร้อมมูลอยู่ในทัพหลวง แลข้างม้ารี้พลมากนัก พระเจ้าเชียงใหม่จะออกมารบเสด็จทัพหลวงใช้ก็คิดสงสัยเกรงขามมิได้ออกมารบเสด็จ ณะ เมืองลำภูงนั้น

...พระบาทสมเด็จพระเอกาทศวรรุทธิศวรบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็ตรัสรู้การซึ่งพระเจ้าเชียงใหม่คิดสงสัยมิได้ลงมายังทัพหลวงนั้น จึงมีพระราชโองการตรัสให้ท้าวพญาหัวเมืองมุขมนตรีทั้งหลายพิภาทษาว่า ซึ่งทรงพระกรุณาให้เรายกพลากรมาทั้งนี้ เพราะเหตุว่าทรงพระเมตตาแก่พระเจ้าเชียงใหม่ เพื่อจะให้ระงับท้าวพญาลาวหัวเมืองทั้งปวงอันกระด้างกระเดื่องเป็นบ้จะนึกแก่พระเจ้าเชียงใหม่ให้ปรกติราบคาบ ท้าวพญาทั้งปวงก็มาพร้อมกัน ณะ เมืองเถินสิ้น ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่ก็มีได้ลงมา แต่งให้แต่แสนท้าวพญาลาวคุมเครื่องบรรณาการลงมา เรื่องความทั้งนี้ทราบลงไปถึงฝ่าพระบาทสมเด็จพระเอกาทศวรรุทธิศวรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ ดำรัสเห็นว่า เมืองเชียงใหม่ยังมีปรกติจึงให้เรากลับขึ้นมาระงับเสียให้จงได้ พระเจ้าเชียงใหม่ก็มีได้ลงมา กลับแต่งทัพม้ามาชุมนุมไว้ดีพระรามเดโชอันลงมาตาม

“ล้านนา” ใน “ทักษิณ”: ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ จารึก และวรรณกรรม...

กำหนดอีกเล่า แลซึ่งพระเจ้าเชียงใหม่ทำหย่างนี้ จะเหนเปน
ประการใด มุขมนตรีทั้งปวงปฤกษาว่า เดิมแผ่นดินเมืองเชียงใหม่
เปนจุลาจล พระเจ้าเชียงใหม่หาที่พึ่งมิได้ จึงให้ไปกราบทูล
เมืองบาทยุคล ขอเอาพระเดชเดชาานุภาพปกเกล้าปกกระหม่อม
พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงพระมหากรุณาแก่พระเจ้า
เชียงใหม่จะให้ตั้งอยู่ในเสวตรฉัตร จึงเชิญพระบาทสมเด็จพระ
พุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นมาในไสมไชระดูกาล ป่วยการรั้พลมาก
ครั้นทับหลวงเสด็จมาถึงท่าหวด ตรัสให้ข้าหลวงไปหาท้าวพญา
ลาวอันกระด้างกระเดื่องต่อพระเจ้าเชียงใหม่ เดชะพระเดโชานุภาพ
ท้าวพญาลาวทั้งปวงมีอ้าจ้ขัดแขงอยู่ได้ ก็ากันมาบังคมเฝ้า
ทูลอองธุลีพระบาทอยู่ในทับหลวง ณะ เมืองเถินสิ้น พระเจ้า
เชียงใหม่ก็หามาไม่ ด้วยมิได้เชื่อพระเดชเดชาานุภาพ มีแต่
ความกลัวพญาลาวทั้งปวงมากกว่าพระราชอาญา^๕ อิก สมเด็จพระ
พุทธเจ้าอยู่หัว ก็มีได้ทรงพระโอรมนันคเคื่องพระไทย ต้องทรง
พระอุสาหะเสด็จพระราชเนียร^๖ กลับขึ้นมาถึงเมืองลำพูน กำหนด
ให้พระเจ้าเชียงใหม่มาเฝ้าทูลอองธุลีพระบาทพร้อมกันกับ
ท้าวพญาทั้งหลาย เพื่อจะพระราชทานพระราชโอวาท ให้ท้าว
พญาลาวสมัคสมานอ่อนน้อมต่อพระเจ้าเชียงใหม่ พระเจ้าเชียงใหม่
ก็มีได้ลงมา กลับแต่งทับม้าไทใหญ่ชุ่มตีพระรามเดโชอันจะลงมา
เฝ้าทูลอองธุลีพระบาท จนพระรามเดโชมามีได้กลับคืนไปเมือง
ฝาง แลพระเจ้าเชียงใหม่โมหะจิตร มิได้เชื่อพระเดชเดชาานุภาพ
แล้ว ซึ่งจะเสด็จอยู่โปรดอีกเหลือการ อหนึ่งไพร่พลในทับหลวง
แลไพร่พลท้าวพญาลาวทั้งปวง ก็ขัดสนเสบียงอาหารนัก ขอเชิญ

^๕ ฉบับพิมพ์ว่า พระราชอาญาสิทธิ์

^๖ ที่ถูกน่าจะเป็น เสด็จพระราชดำเนิน

เสด็จพระราชดำเนินประทับหลวงเสด็จกลับยังกรุงพระมหานครจึงควรว
เอาคำพิพากษากราบทูลพระกรรณา จึงมีพระราชโองการตรัสว่า
พระเจ้าเชียงใหม่เป็นคนหลงอยู่แล้วจะละเสียนั้นเหมือนไม่อนุญาติ
พระเจ้าเชียงใหม่ ประการหนึ่งก็จะเสียพระเกียรติยศสมเด็จพระ
พระพุทธเจ้าหลวง ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐไป
ทั้งพระองค์จะทรงพระโกรธติโทษเราได้ ขอให้ข้าราชการผู้มี
สติปัญญาเข้าไปว่ากล่าวชี้แจงให้พระเจ้าเชียงใหม่ออกมาให้
จงได้ และให้ม้าตำหรวดสามสิบม้าขึ้นไปหาพระรามเดโช ลงมา
สมัคสมานเสียจึงควรว

ฝ่ายท้าวพญาข้าทูลองรูลิพระบาท กราบถวายบังคมเหน
ด้วยพระราชดำหิระทุกประการ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวก็ตรัส
ให้หมื่นอินทรักษากับพระไชยาทิปะโอรสพระเจ้าเชียงใหม่ เข้าไป
ยังเมืองเชียงใหม่ แลให้หมื่นเพขไพร่หัวหมื่นตำหรวดกับม้า
สามสิบม้าไปหาพระรามเดโช ณ เมืองฝาง ครั้นหมื่นอินทรักษา
ข้าหลวง กับพระไชยาทิปะไปถึงพระเจ้าเชียงใหม่จึงทูลว่า สมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวทรงเมตตา อุสาหะเสด็จพระราชดำเนินยกทัพหลวง
ขึ้นมาถึงเมืองลำภูณ กำหนดให้ลงไปเฝ้า ทรงพระกรรณาจะเอา
ท้าวพญาลาวทั้งปวงสมัคสมานมอบให้ เหตุไฉนพระองค์จึงมิลง
ไปเฝ้า แล้วลอบแต่งทัพม้าตีทัพพระรามเดโชอันจะลงไปเฝ้า
ทูลองรูลิพระบาทนั้นอีกเล่า พระองค์ทำดังนี้ควรอยู่แล้วหฤ
บัดนี้พระเจ้าอยู่หัวขัดเคือง ให้เสนาพฤดามาตปฤกษาๆ ให้เชิญ
เสด็จยกทัพหลวงกลับยังกรุงพระมหานคร แต่ทว่าสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวยังทรงพระอาไลยถึงพระองค์ว่า ทัพหลวงเสด็จกลับ
เห็นว่าเมืองเชียงใหม่จะตั้งอยู่มิได้ เสียตายที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

“ล้านนา” ใน “ทักษิณ”: ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ จารึก และวรรณกรรม...

ธรรมาพระองค์เสด็จมา จึงให้ข้าพระเจ้าเข้ามาทูล พระองค์อย่า
ได้วิตกเกรงขามท้าวพญาลาวทั้งปวงเลย เป็นภาระธุระสมเด็จพระ
พระพุทธเจ้าอยู่หัวจะระงับการก่อกวนให้สงบจงได้ พระไชยาธิปะ
ชีแจ่งพระเดชเดชาภาพที่ท้าวพญาลาวเกรงขามให้ฟังทุก
ประการ พระเจ้าเชียงใหม่ได้แจ้งตั้งนั้นมีความยินดีนัก

ครั้นเพลารุ่งเช้าพระเจ้าเชียงใหม่ ก็ยกข้านำทัพโดยสมคว
ลงมายังเมืองลำพูน เข้าเฝ้ากราบถวายบังคมสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวทูลขอโทษที่มีได้ลงมาเฝ้า แลลอบทำร้ายพระรามเดโช
ทุกประการ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสได้ทรงฟังพระเจ้าเชียงใหม่
กราบทูล แยมพระโอรสแล้วมีพระราชโองการตรัสว่า ซึ่งพระเจ้า
เชียงใหม่มิได้มาตามกำหนดนั้นเพราะท่านมิได้เชื่อพระบวร
บุญานุภาพสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ผู้ทรงพระกฤษฎาภิหาร
อันประเสริฐตรัสเท่าตั้งนั้นแล้ว ก็ให้ท้าวพญาลาวทั้งปวงเข้ามา
เฝ้า จึงมีพระราชบริหารตรัสแก่พญาน่าน พญาฝาง แลท้าวพญา
แสนหลวงทั้งปวงว่าเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองกระษัตริย์สืบมาแต่
บุราณราชประเพณี พระเจ้าเชียงใหม่เล่าก็เป็นกระษัตริย์สืบ
หลายชั่วแล้ว แลซึ่งท่านทั้งปวงคบคิดกันเป็นปรปักษ์ข้าศึกจะรบ
เอาเมืองเชียงใหม่ นั้น ถึงมาท้าวว่าจะได้สมบัติในเมืองเชียงใหม่
ก็ดี ความทุระยศอันนี้ก็จะปรากฏอยู่ชั่วฟ้าดินดูหมิ่นบังควร สมเด็จพระ
พระพุทธเจ้าอยู่หัว ทรงพระมหากรุณาการุญภาพท่านทั้งปวง
และพระเจ้าเชียงใหม่ จึงดำรัสให้เราอุสาหะมา หวังจะให้ท่าน
ทั้งปวงสามะคีรีศสุนทรภาพสะโมสรสุจริตดูจกกาลก่อน ท้าวพญา
ทั้งหลายจะว่าเป็นประการใด ท้าวพญาแสนหลวงทั้งปวงกราบ
ถวายบังคมพร้อมกันแล้วทูลว่า พระเจ้าอยู่หัวโปรดประการใด

จะกระทำตามทุกประการ พระเจ้าเชียงใหม่กราบทูลพระกรรณาว่า ท้าวพญาทั้งปวงประนีประนอมแล้ว ข้าพระองค์มิได้อาฆาฏจงเวรแก่ท้าวพญาทั้งหลาย จะถวายสัจปัติญาณได้ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวตรัสได้ฟังดังนั้นก็ดีพระไทย ตั้งแต่นั้นพระเจ้าเชียงใหม่กับท้าวพญาแสนหลวงแสนเมืองทั้งปวง ก็มีได้มีพิโรธอาฆาฏแก่กันต่อไป พระเจ้าเชียงใหม่ก็มีได้กลับเข้าไปเมืองเชียงใหม่ อยู่ในทับหลวงถึงแปดเวร ฝ่ายหมื่นเพชไพริกับพระรามเดโชก็มาถึง ฝ่ายพร้อมกันกับพระเจ้าเชียงใหม่ แลแสนหลวงแสนเมืองทั้งปวง พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็ตรัสให้พระราชโอราาทโดยยุติธรรมสามคีรีศพระเจ้าเชียงใหม่กับพระรามเดโช ก็สิ้นเวรพยาบาทกัน

ครั้นรุ่งขึ้น ก็เสด็จพระราชดำเนินเฝ้าพระเจ้าเชียงใหม่แลท้าวพญาลาวเข้าไปในพระอารามพระมหาธาตุเมืองลำภูณ ก็ให้ท้าวพญาทั้งปวงกระทำสัจปัติญาณ ถือน้ำพิพัฒน์ต่อพระเจ้าเชียงใหม่ๆ ก็ถวายสัจต่อสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว จำเภาะพระภักตร์ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า ซึ่งมีได้อาฆาฏจงเวรแก่ท้าวพญาทั้งหลายเป็นสุจริต สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสให้โอราาทสั่งสอนพระเจ้าเชียงใหม่ แลท้าวพญาลาวทั้งหลายเป็นอนเกบรราย แลก็เสด็จพระราชดำเนินกลับเข้ามายังราชพลับพลาอาศน์ จึงดำหริดแก่พระเจ้าเชียงใหม่ แลพระรามเดโชท้าวพญาแสนหลวงแสนเมืองทั้งปวงให้ไปอยู่รักษาเมืองตั้งเก่า บำรุงประชาราษฎรขอบขันทเสมาโดยยุติธรรมประเพณีให้ถาวรวัฒนาสืบไป

ครั้น ณ วันอังคาร เดือนอ้าย แรม ๕ ค่ำ พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จพระราชดำเนินยกพยุหโยธาทัพออกจาก

“ล้านนา” ใน “ทักษิณ”: ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ จารึก และวรรณกรรม...

เมืองลำภู และพระเจ้าเชียงใหม่ พระรามเดโช ทำวพญาแสน
หลวงแสนเมืองทั้งปวงก็ตามมาส่งเสด็จถึงตำบลจอมทองแล้ว
ก็กราบถวายบังคมลา แยกกันไปบ้านเมืองโดยพระราชกำหนด
แต่พระไชยทธิปะลูกพระเจ้าเชียงใหม่ แลพญาเด็กชาย^{๘๖} กับ
นั้นทะกะยอลู่นั้น ลงมาโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเอกาทศวรร
อิศวรบรมนารถบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จลงมาถึง
สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ณ เมืองสุพรรณบุรี สมเด็จพระพุทธเจ้า
หลวง ก็มีพระราชหฤทัยปริดาภิรมย์นัก สรรเสริญพระเดช
เดโชนุภาพพระราชสมภาร พระบาทสมเด็จพระเอกาทศวรรอิศวร
บรมนารถบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว อันเสด็จไปประทับทำวพญา
ทั้งปวงให้ราบคาบนั้น...”^{๘๗}

เหตุการณ์ตอนนี้ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ กล่าวว่า “...สก ๙๖๐
ตัว ปีเป็กเส็ด (พ.ศ. ๒๑๔๑/๔๒) ลาวหนีเสียดเมืองหงสาตกเชียงใหม่/
หนีตกล้านช้าง ชาวได้มาตกเชียงใหม่ก็ปีนั้นแล...”^{๘๘} ชาวได้ในที่นี้น่าจะ
หมายถึงกองทัพของสมเด็จพระเอกาทศรถ

นอกจากนี้ในตำนานเมืองเชียงแสน (พื้นเมืองเชียงแสน) ก็กล่าวถึง
เหตุการณ์ตอนนี้ไว้คล้ายกันว่า

“...จุฬศักพัทได้ ๙๖๐ ตัว ปีเป็ดเส็ด ลาวพื้นเจ้าพระวมังทราหนี
จากหงสาตกมากวนลพูนเชียงใหม่แล้ว ตกไปพายวตกลงไปล้านช้าง
ที่เก่าเขาหันแล ชาวอโยธยาก็มารบเชียงใหม่มั่วแตกเสียดคนบ้านนอกไป
พ่องก็ปีเดียวกันนี้แล...”^{๘๙}

^{๘๖} ฉมับพิมพ์ว่า พระยาเด็กชาย

^{๘๗} ศานติ ภักดีคำ, พระราชพงศาวดาร ฉมับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน ตรวจสอบชำระจากเอกสารตัวเขียน (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, ๒๕๕๘), หน้า ๑๕๕ - ๑๖๑.

^{๘๘} อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และเดวิด เค. วัลลาจ, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ (กรุงเทพฯ: ซิลค์เวอร์มบุคส์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๕.

^{๘๙} ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนภิเษก เล่ม ๗ (กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖๑.

ในโคลงมั่งทรงารบเชียงใหม่ กล่าวถึงกรุงศรีอยุธยาที่ทัพไปตีเมือง
เชียงใหม่ ในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชว่า

ครอยเชียงใหม่หม้า	อนรรฆมา
ยังค้อยเป็นเมืองมา	มิร้าย
ลูนั่นเพกพลิกพา	นอเรศ เรืองเหย(เอย)
ยุทธิยศโดยได้ส้าย	เร้งร้ายเมืองมา
นอเรศขอเจื่องเจ้า	สาวกษัตริย์
เทียมแทนเสวยสมบัติ	โกฏีเกล้า
แล้วเล่าลูกชายถัด	เป็นแขก เขยเหย(เอย)
หวังว่าจักบางแล้วเล่า	เล่าข้า้แถมถม
นอเรศผันผราบได้	เมืองพระ
เชิงขาบไปอ้งวะ	เพื่อนพ้อง
มิถึงเล่ามรณะ	วายวอด วันนั้น
รามศวรผู้้องนั้น	สืบท้าวแทนเมือง

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ได้วิเคราะห์เหตุการณ์ความ
สัมพันธ์ระหว่างเชียงใหม่กับอยุธยาตามที่ปรากฏในโคลงมั่งทรงารบ
เชียงใหม่ไว้ว่า

“...สมเด็จพระนเรศวร จึงโปรดให้สมเด็จพระเอกาทศรถ
เสด็จไปยุติข้อพิพาทระหว่างล้านนากับล้านช้างใน พ.ศ. ๒๑๔๓
จนถึง พ.ศ. ๒๑๔๔ สมเด็จพระนเรศวรทรงได้ธิดาพระเจ้า

“ล้านนา” ใน “ทักษิณ”: ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ จารึก และวรรณกรรม...

เชียงใหม่ไปร่วมแทน และมี “ลูกชายถัด” ไปเป็น “แขกเขย” แต่ตามหนังสือไทยรบพม่าว่า สมเด็จพระเอกาทศรถทรงขอธิดาไป และมีพระทูลองไปด้วย...พ.ศ. ๒๑๔๘ สมเด็จพระนเรศวรเสด็จไปปราบเชียงใหม่แล้ว เสด็จสวรรคตในระหว่างทางไปตีอังวะ สมเด็จพระเอกาทศรถขึ้นเสวยราชย์แทน (โคลงมังทรชาติเชียงใหม่ ออกพระนามว่า “รามเสวย” ขวนให้คิดว่า “รามเสวย” คือตำแหน่งมหาอุปราช)...”^{๑๓}

จากหลักฐานต่าง ๆ ที่นำมาพิจารณาจะเห็นได้ว่า หลักฐานฝ่ายอยุธยากล่าวถึงการที่สมเด็จพระเอกาทศรถ (หรือสมเด็จพระรามเสวย ซึ่งเป็นพระนามก่อนขึ้นครองราชย์) ได้ยกทัพไปเมืองเชียงใหม่เพื่อไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทระหว่างพระเจ้าเชียงใหม่สวตถิ กับเจ้าเมืองล้านนาอื่นๆ โดยเสด็จไปตั้งทัพที่เมืองเถินและเมืองลำพูน แต่หลักฐานของฝ่ายล้านนาไม่มีกรกล่าวถึงเรื่องนี้ หากกล่าวไว้สั้นๆ ว่าทัพเมืองได้ยกขึ้นมาเชียงใหม่ นอกจากนี้ในตำนานเมืองเชียงใหม่ได้กล่าวถึงการกวาดต้อนผู้คนบ้านนอกไปด้วย

หากเหตุการณ์ในหลักฐานทั้งฝ่ายอยุธยาและล้านนาเป็นเหตุการณ์เดียวกัน สมเด็จพระเอกาทศรถ (พระรามเสวย) น่าจะกวาดต้อนชาวเมืองลำพูน ฯลฯ ซึ่งเป็นเมืองที่ตั้งทัพกลับมาที่อยุธยา และอาจส่งครอบครัวชาวเมืองลำพูนที่กวาดต้อนมานี้ลงไปอยู่ที่ภาคใต้ ดังที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารว่า “...แลลาวซึ่งต้อนลงมานั้นให้ไปไว้เมืองพัทลุง เมืองสงขลา เมืองนคร...”

ดังนั้นการกวาดต้อนชาวเมืองล้านนาลงมาอยู่ที่ภาคใต้ของไทย จึงน่าจะเกิดขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า (๗).

๒. เมืองลำพูน เมืองขึ้นเมืองนครฯ ที่ประชากรเป็น “ชาวล้านนา”?

สิ่งที่น่าสนใจสืบเนื่องจากการกวาดต้อนผู้คนจากหัวเมืองล้านนา มาอยู่ในภาคใต้แล้ว คือ เมื่อกวาดต้อนมาแล้ว ได้ให้ชาวล้านนาไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ใด หากพิจารณาจากข้อความในพระราชพงศาวดารว่า “...แลลาวซึ่งต้อนลงมา นั้นให้ไปไว้เมืองพัทลุง เมืองสงขลา เมืองนคร...” แสดงว่า เมืองที่มีการกวาดต้อนครอบครัวล้านนาไปอยู่ได้แก่ เมืองพัทลุง เมืองสงขลา และเมืองนครศรีธรรมราช

หลักฐานหนึ่งที่น่าสนใจในเรื่องการกวาดต้อนชาวล้านนาไปอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช คือ ในบรรดาเมืองขึ้นของเมืองนครศรีธรรมราช มีเมืองหนึ่งชื่อว่า “เมืองลำพูน” ดังปรากฏหลักฐานใน “ทำเนียบข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราช” ว่า

หลวงอินทร์พิไชย	นายที่ลำพูน	ถือศักดินา	๔๐๐	ฝ่ายซ้าย
ขุนเพชรกำแหง	ปลัด	“	๔๐๐	
หมื่นเทพรักษา	รอง	“	๒๐๐	
หมื่นพรหมอักษร	สมุห์บัญชี	“	“	
หมื่นจิตอักษร	“	“	“	
หมื่นสุระบุรี	เป็นสารวัด	“	“	
หมื่นกล้า	“	“	“	

สิริหลวงขุนหมื่น ที่ลำพูน หลวง ๑ ขุน ๑ หมื่น ๕ รวม ๗ คน...^{๑๕}

^{๑๕} ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๖ (กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗๒.

“ล้านนา” ใน “ทักษิณ”: ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ จารึก และวรรณกรรม...

เหตุที่เมืองนี้มีชื่อว่า “เมืองลำพูน” สันนิษฐานว่าอาจเป็นไปได้ที่ชาวล้านนาซึ่งถูกกวาดต้อนลงมาที่เมืองนครศรีธรรมราชได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่นี้ โดยยังคงนำชื่อเมืองลำพูน ซึ่งเป็นชื่อเมืองเดิมมาตั้งเป็นชื่อเมืองที่อยู่ใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากชื่อ “ลำพูน” หรือ “ลพูน” นั้นเป็นชื่อเฉพาะที่กร่อนเสียงมาจากชื่อ “หริภุญชัย”

ดังนั้นชื่อ “เมืองลำพูน” ที่ปรากฏว่าเป็นเมืองขึ้นเมืองนครศรีธรรมราชจึงไม่น่าจะมีที่มาอื่น นอกจากเป็นการตั้งชื่อชุมชนตามชื่อเมืองเดิมที่เคยอาศัยอยู่ สอดคล้องกับที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารว่า สมเด็จพระเอกาทศรถตั้งทัพอยู่ที่เมืองลำพูน และอาจมีครอบครัวชาวลำพูนที่ถูกอพยพมา

สำหรับเมืองลำพูน ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของเมืองนครศรีธรรมราชนั้น ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี และไม่ได้ใช้ชื่อว่า เมืองลำพูน แต่มีฐานะเป็น “ตำบลลำพูน” อยู่ในอำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดังที่ปรากฏในอักขรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๕ ล - ฮ ว่า

“...ลำพูน ตำบลขึ้น อ.บ้านนาสาร จ.สุราษฎร์ธานี เคยเป็นที่ตั้ง อ.ลำพูน ซึ่งภายหลังเปลี่ยนมาเป็น อ. บ้านนา ปัจจุบัน คือ อ. บ้านนาสาร มีการทำเหมืองแร่ดีบุก...”^{๑๕}

นอกจากนี้ “ลำพูน” ยังเป็นชื่อคลองซึ่งไหลผ่านเมืองลำพูน (ดังนั้นชื่อคลองอาจมาจากชื่อเมือง) อักขรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๕ ล - ฮ อธิบายว่า

^{๑๕} ราชบัณฑิตยสถาน, อักขรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๕ ล - ฮ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๒๑), หน้า ๑๔๓๑.

“...คลอง ยอดน้ำเกิดจาก ข.ช่องลมใต้ ใน อ.บ้านนาสาร จ.สุราษฎร์ธานี ไหลไปทางทิศตะวันตก ผ่าน ต.ลำพูน, ทุ่งเตา, บ้านนา ไปลงแม่น้ำตาปี ใน ต.ท่าเรือ อำเภอเดียวกัน กว้าง ๒๐ ม. ยาว ๕๐ กม. มีน้ำตลอดปี...”^{๑๖}

นอกจากนี้ร่องรอยหลักฐานเกี่ยวกับวัฒนธรรมล้านนาในภาคใต้ โดยเฉพาะที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ยังปรากฏให้เห็นหลายอย่างดังจะได้นำเสนอต่อไป

๓. ร่องรอยภาษา - จารึก และวรรณกรรมล้านนาในสุราษฎร์ธานี

หลักฐานที่เกี่ยวกับร่องรอยทางด้านภาษา จารึก และวรรณกรรมล้านนาในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีหลายอย่างที่น่าสนใจ โดยเฉพาะในด้านของศิลาจารึก และด้านวรรณกรรม ซึ่งพบหลักฐานทั้งที่เป็นศิลาจารึก วัดแวง และหลักฐานที่เป็นคัมภีร์ใบลาน ซึ่งพบที่วัดโพธาราม และวัดสมุหนิมิต ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดังนี้

๑. ศิลาจารึกวัดแวง (สฎ. ๕) หลักที่ ๓๐๔ เดิมเรียกว่า ศิลาจารึกวัดตะพาน พบที่วัดตะพาน อำเภอเมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี แต่ไม่สามารถสืบค้นได้ว่า วัดตะพานที่พบศิลาจารึกหลักนี้ตั้งอยู่ที่ใด และปัจจุบันมีสภาพและร่องรอยทางโบราณคดีอย่างไร เนื้อความของศิลาจารึกหลักนี้กล่าวถึงการสร้างพระวิหาร การอาราธนาพระพุทธรูปเข้าไว้ในคูหา การฉลอง และการอุทิศที่นำไปให้กับวัดตะแวง ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ได้สันนิษฐานถึงที่มาของศิลาจารึกหลักนี้ไว้ว่า

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๓๔.

“ล้านนา” ใน “ทักษิณ”: ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ จารึก และวรรณกรรม...

“...น่าสังเกตว่า ถ้อยคำที่ใช้มีภาษาล้านนา เช่น คำว่า ชาว
แปลว่ายี่สิบ แม่เจ้าคำศรี และใช้ตัวเชิง “ร” กับคำควบ เช่น ศรี
และ พระ ซึ่งเป็นอักษรวิธียของล้านนาและตัวหนังสือก็เป็นรูป
ฝักขามที่ใช้อยู่ในสมัยพระเจ้าติโลกราช จึงน่าพิจารณาต่อไปว่า
พระบรมไตรโลกนาถ อาจจะทรงกวาดต้อนเขลยศึกที่จับได้
เมื่อรบกับพระเจ้าติโลกราช หรือ อาจจะทรงส่งพวกชาวล้านนา
ที่สวามิภักดิ์ ครั้งหมื่นดั่งนครถูกประหารชีวิตมาเป็นใหญ่ในเมืองนี้
เมื่อ พ.ศ. ๒๐๑๗ โดยประมาณได้หรือไม่...”^{๑๓๗}

อย่างไรก็ตามเมื่อนำศิลาจารึกหลักนี้มาพิมพ์ใหม่ในหนังสือ ประชุม
ศิลาจารึกภาคที่ ๗ ได้มีการอธิบายอักษรวิธียในศิลาจารึกเพิ่มเติมว่า

“...เมื่อสอบพิจารณาตัวอักษรแล้ว พบว่ามีสระ อะ และ
นิคหิต ในรูปที่ใช้ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๙๓๕ และมีคำว่า พระญา
ประวิสรรชนีย์ ซึ่งเริ่มใช้ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๙๓๕ เช่นกัน นอกจากนี้
มีตัวอักษรตัว ฅ และ ป ซึ่งเป็นรูปที่ใช้มาถึง พ.ศ. ๑๙๗๐ จึง
สรุปได้ว่า น่าจะเป็นจารึกที่ทำขึ้นระหว่าง พ.ศ. ๑๙๓๕ - ๑๙๗๐...”^{๑๓๘}

หากศิลาจารึกหลักนี้มีอายุประมาณ พ.ศ. ๑๙๓๕ - ๑๙๗๐ แสดง
ว่าศิลาจารึกหลักนี้น่าจะจารึกในระหว่างรัชกาลสมเด็จพระวราเมศวร -
รัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ซึ่งอาจเป็นหลัก
ฐานยืนยันว่ามีการเคลื่อนย้ายชาวล้านนามาอยู่ในภาคใต้ของไทยตั้งแต่
สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นแล้ว

^{๑๓๗} ประเสริฐ ณ นคร, สารนิพนธ์ประเสริฐ ณ นคร, หน้า ๑๘๒.

^{๑๓๘} ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๗ ประมวลจารึกที่พบในประเทศไทยและต่างประเทศ (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการชำระ
ประวัติศาสตร์ไทยและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี, ๒๕๓๑), หน้า ๑๐๖.

๒. วรรณกรรมพระพุทธศาสนาและคัมภีร์ไบเบิล คัมภีร์ไบเบิลที่พบในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับวรรณกรรมพระพุทธศาสนาล้านนา แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๒.๑ คัมภีร์ไบเบิลที่มีการระบุถึงชื่อเมืองในล้านนาโดยตรง คัมภีร์ที่มีการระบุชื่อเมืองล้านนาพบที่วัดสมุทนิมิต ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี คือ “พระมิลินทปณฑหาขบปลำณุข” (พระมิลินทปณฑหา ขบปลำณุข) ผูกที่ ๓ - ๕ เป็นคัมภีร์ไบเบิลเรื่อง “มิลินทปณฑหา” จารด้วยอักษรขอมอยุธยา ภาษาบาลี^{๑๑} เมื่อเปรียบเทียบเนื้อความพบว่า มีความแตกต่างจากฉบับอยุธยาและฉบับพิมพ์

คัมภีร์ไบเบิลเรื่องมิลินทปณฑหาฉบับนี้จึงที่มีความน่าสนใจมาก โดยเฉพาะการที่ปกหน้าของไบเบิลมีระบุว่าเป็น “ฉบับลำณุข” ซึ่งน่าจะหมายถึงเป็นสำนวนที่ได้มาจากเมืองลำพูน แต่ได้มีการปริวรรตเป็นอักษรขอมแล้ว แสดงให้เห็นว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมบาลีในล้านนากับภาคใต้ของประเทศไทย โดยเฉพาะที่สุราษฎร์ธานี ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายผู้คนจากล้านนามาอยู่ที่ภาคใต้ในสมัยอยุธยาก็เป็นได้

อย่างน้อยคำว่า “ลำณุข” ที่หน้าปก อาจจะหมายถึง เมืองลำพูน ที่ล้านนา หรือ เมืองลำพูน ที่บ้านนาสาร จ.สุราษฎร์ธานี ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า คัมภีร์ดั้งเดิมอาจนำมาจากเมืองลำพูนในล้านนา มาอยู่ที่เมืองลำพูน อำเภอบ้านนาสาร แล้วมีการคัดลอกเป็นอักษรขอม แต่ไม่ว่าจะมีที่มาอย่างไร คัมภีร์มัตนี้ถือว่าแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างล้านนากับภาคใต้อย่างชัดเจน

^{๑๑} โปรดดู ตานติ ภักดีคำ, นวรัตน์ ภักดีคำ และธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ, คัมภีร์ไบเบิลวัดสมุทนิมิต (สุราษฎร์ธานี: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๖), หน้า ๓๔๙.

“ล้านนา” ใน “ทักษิณ”: ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ จารึก และวรรณกรรม...

๒.๒ คัมภีร์วรรณกรรมพระพุทธศาสนาล้านนา คัมภีร์เหล่านี้
แต่งขึ้นในล้านนา แต่ได้แพร่หลายเข้ามาในภาคใต้พร้อมกับการศึกษา
พระพุทธศาสนา จากการศึกษาค้นคว้า มีคัมภีร์วรรณกรรมพระพุทธศาสนา
ล้านนาที่พบในภาคใต้หลายเรื่อง โดยเฉพาะที่จารึกขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา
และกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น

๑. จักกาวทิตปิณี (พจนานุกรมจักกาวทิตปิณี ผูก ๑ - ๑๐) ผลงานของพระสิริ
มังคลาจารย์^{๒๐} พบที่วัดสมุหนิมิต^{๒๑} เป็นคัมภีร์โบราณ อักษรขอม
รัตนโกสินทร์ ภาษาบาลี

๒. มังคลัตถปิณี เป็นผลงานเรื่องสุดท้ายของพระสิริมังคลาจารย์
แต่งที่เมืองเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๗^{๒๒} คัมภีร์เรื่องนี้พบที่วัดสมุหนิมิต
ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา หลายมัด แต่ที่สำคัญคือ มงคลทิตปิณีอรรถ
กถามงคลสูตร ผูกที่ ๗, ๘, ๑๔, ๒๐ มีข้อความว่า “*สุภมศตฺ พุทฺธสฺสกุรฺวช*
๒๒๗๒ พุรวสุสฺสากับ ๕ เดือน กับ ๑๑ วาร กุกกุฏสํวจจรอาสุขขมาสฺสุม
วารกาลปฺกฺชเอกทสมิตฺติฯ จุลสฺสกรวช ๑๐๙๑ ปี” ตรงกับรัชกาลพระเจ้า
ท้ายสระ^{๒๓}

๓. พระสารสังคหะ ผลงานของพระนนทเถระ หรือ พระนนทาทจารย์
แต่งขึ้นที่เมืองเชียงใหม่ ราว พ.ศ. ๑๘๔๒ - ๑๘๕๘^{๒๔} คัมภีร์เรื่องนี้
พบที่วัดสมุหนิมิต ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จำนวน ๑๑ ผูก คือ
พระสารสังคห ผูก ๒ - ๑๒ ทุกผูกมีข้อความว่า “*คางจาง ๑ สลึง ๑ เพื่อ*
ปลายเบียด ๑๖๐ พรุไซตีกสงวไวยำรับสาสุสนน้ำ มหานุนมากเปนอุปการ

^{๒๐} แม่ชีวิมุตติยา (สุภาพพรรณ ณ บางช้าง), จักกาวทิตปิณี ลักษณะเด่น ภูมิปัญญา และคุณค่า (กรุงเทพฯ: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๔.

^{๒๒} สุภาพพรรณ ณ บางช้าง, วิวัฒนาการวรรณคดีบาลีสายพระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๔๒๔.

^{๒๓} ศานติ ภักดีคำ, นวรัตน์ ภักดีคำ และธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ, คัมภีร์โบราณวัดสมุหนิมิต, หน้า ๒๕.

^{๒๔} สุภาพพรรณ ณ บางช้าง, วิวัฒนาการวรรณคดีบาลีสายพระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย, หน้า ๒๖๒.

ขอแปลปัจจัยแยกโกธียาน” ท้ายเล่มมีข้อความว่า “สพพมาสตุพุทธ
สกุกราชไต ๒๒๘๖ สุนภขส่วจจเรตีกกมาส สกุรวารสกุขจตุตติถย
จุลสกุกราช ๑๑๐๕ ปี” ตรงกับรัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

๔. วชิรสารัตตสังคหะ เป็นผลงานของพระสิริรัตนปัญญา
แต่งที่วัดมหาวัน เมื่อ พ.ศ. ๒๐๗๘^{๒๕} พบที่วัดสมุหนิมิต ปรากฏชื่อเรื่อง
ว่า วชิรสารัตต ผูก ๑ จปปฏิรูปุณณ อักษรขอมอยุธยา ภาษาบาลี
มีข้อความว่า “พุทธสกุกราชไต ๒๒๖๗ กุณเอกศก” ท้ายเล่ม
มีข้อความว่า “มหาพชิรปัญญาภิกษุสงวไนพระศาสนา” ตรงกับรัชกาล
พระเจ้าท้ายสระ^{๒๖}

๕. สิวชัยชาติก สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นผลงานที่แต่งขึ้นในล้านนา
อาจจะเป็นที่เชียงใหม่ คัมภีร์เรื่องนี้ได้รับความนิยมมาก ดังที่พบต้นฉบับ
สิวชัยชาติกจำนวนมากในดินแดนภาคเหนือ^{๒๗} คัมภีร์เรื่องนี้พบที่
วัดโพธาราม^{๒๘} และวัดสมุหนิมิต ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัด
สุราษฎร์ธานี สำหรับที่วัดสมุหนิมิต พบที่เป็นใบลานอักษรขอมอยุธยา
หลายผูกดังนี้

พระสิวชัย ผูก ๑ มีข้อความว่า “นาคส่วจจเร ๑๐๓๘” (พ.ศ. ๒๒๑๙)
ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

พระสิวไชย ผูก ๓ มีข้อความว่า “จุพหิส่วจจเร ๑๐๕๑”
(พ.ศ. ๒๒๓๕) ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา

สิวไชยผูก ๑ มีข้อความว่า “จุลสกุกราชไต ๑๐๗๖ พุทธสกุกราชไต
๒๒๕๗ พรวุสสา ปีมเมียจสกา”

^{๒๕} สุภาพรรณ ณ บางช้าง, วัฒนธรรมการวรรณคดีบาลีสายพระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย, หน้า ๓๓๔.

^{๒๖} ศานติ ภัคดีคำ, นวรัตน์ ภัคดีคำ และธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ, คัมภีร์ใบลานวัดสมุหนิมิต, หน้า ๒๔.

^{๒๗} สุภาพรรณ ณ บางช้าง, วัฒนธรรมการวรรณคดีบาลีสายพระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย, หน้า ๑๒๑.

^{๒๘} ศานติ ภัคดีคำ, นวรัตน์ ภัคดีคำ และธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ, คัมภีร์ใบลานวัดโพธาราม (สุราษฎร์ธานี: สำนักศิลปะ
และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔๖.

“ล้านนา” ใน “ทักษิณ”: ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ จารึก และวรรณกรรม...

สิวิชัยย ผูก ๒ มีข้อความว่า “พุทธศกกราชไท ๒๒๕๗ พระวสาปิม เมียดสกแลฯ”

พระสิวิชัยย ผูก ๓ มีข้อความว่า “พุทธศกกราชไท ๒๒๕๗ พระวสาปิมเมียดสกแล” “พระหุมิจันโชติมีใจสทสาสางไวสำหรับ พระสาสุนาแลฯ”

สิวิชัยย ผูก ๔ มีข้อความว่า “พระหุมิจันโชติมีใจสทสาสางไว สำหรับพระสาสุหน้าแล พุทธศกกราชไท ๒๒๕๗ พระวสา ปิมเมียดสกแล”

สิวิชัยย ผูก ๖ จปปริปฺนฯ มีข้อความว่า “พระหุมิจันโชติมีใจสทสา สางไวสำหรับพระสาสุหน้าแลฯ สิวิชัยย ผูก ๖ ๗ พระพุทธศกกราชไท ๒๒๕๗ พระวสาปิมเมียดสกแลฯ” ทั้ง ๖ ผูกนี้ จารในรัชกาลพระเจ้า ท้ายสระ แห่งกรุงศรีอยุธยา^{๒๔}

จากหลักฐานต่างๆ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรม พระพุทธศาสนาล้านนากับภาคใต้ของไทยได้เป็นอย่างดี

บทสรุป

จากที่กล่าวมาตั้งแต่ต้นจะเห็นได้ว่า ดินแดนล้านนามีความสัมพันธ์ กับดินแดนภาคใต้ของไทยหลายอย่าง ทั้งความสัมพันธ์ในด้าน ประวัติศาสตร์ หลักฐานต่างๆ แสดงให้เห็นว่ามีการเคลื่อนย้ายผู้คนจาก ล้านนามาอยู่ในดินแดนภาคใต้หลายครั้ง โดยเฉพาะในรัชกาลสมเด็จพระ รามาเมศวร รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ รวมทั้งรัชกาลสมเด็จพระ นเรศวรมหาราช

^{๒๔} ศานติ ภักดีคำ, นวรัตน์ ภักดีคำ และธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ, คัมภีร์โบราณวัดสมุหนิมิต, หน้า ๑๘ - ๒๔.

นอกจากนี้ยังปรากฏชื่อเมืองในทำเนียบข้าราชการเมือง นครศรีธรรมราช ว่ามีเมืองลำพูน เป็นเมืองขึ้นของเมืองนครศรีธรรมราช เมืองลำพูนในปัจจุบันคือตำบลลำพูน อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งน่าจะมีความสัมพันธ์กับเมืองลำพูนในล้านนา

ในด้านภาษาและจารึกนั้น ได้มีการพบศิลาจารึกวัดแวง หรือ วัดสะพาน ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีร่องรอยอิทธิพลทางภาษาล้านนาหลายอย่างปรากฏอยู่ ทั้งในด้านคำศัพท์และในด้านอักขรวิทยา ซึ่งแสดงว่าจารึกในภาคใต้มีบางหลักที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มคนล้านนาที่อพยพลงมาอยู่ในภาคใต้จริง

สำหรับในด้านวรรณกรรมนั้น มีการพบวรรณกรรมพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับล้านนาด้วย คือ มีการพบคัมภีร์มิลินทพินทหาลฉบับลำภูงษ์ ซึ่งน่าจะเป็นฉบับที่ได้มาจากเมืองลำพูน อันอาจเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายชาวล้านนามาอยู่ที่ภาคใต้ และได้พบว่ามีการพบวรรณกรรมพระพุทธศาสนาล้านนาในภาคใต้ ที่จารขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยา-รัตนโกสินทร์ หลายเรื่อง เช่น มังคลัตถทีปนี จักรวาททีปนี วัชรตถสาระ สารสังคหะ และสรีวิชัยชาดก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางคัมภีร์พระพุทธศาสนาล้านนาในภาคใต้ได้เป็นอย่างดี

ร่องรอยอิทธิพลล้านนาในภาคใต้ที่น่าเสนอในที่นี้เป็นเพียงข้อสังเกตเบื้องต้น ที่ต้องมีการศึกษาอย่างละเอียดต่อไป

“ล้านนา” ใน “ทักษิณ”: ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ จารีก และวรรณกรรม...

เอกสารอ้างอิง

ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๖. ๒๕๔๕. กรุงเทพฯ :
กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๗. ๒๕๔๕. กรุงเทพฯ :
กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๗ ประมวลจารึกที่พบในประเทศไทยและ
ต่างประเทศ. ๒๕๓๔. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการชำระ
ประวัติศาสตร์ไทยและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์
และโบราณคดี.

ประเสริฐ ณ นคร. ๒๕๔๑. สารนิพนธ์ประเสริฐ ณ นคร. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๕๒. วจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมท้องถิ่นไทย
ภาคเหนือ ไคลงม้งธาราบเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๒๑. อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๕ ล - ฮ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ส่วนท้องถิ่น.

วิมุติธยา (สุภาพวรรณ ณ บางช้าง), แม่ชี. ๒๕๕๔. จักกวาพิทีปนี ลักษณะ
เด่น ภูมิปัญญา และคุณค่า. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย.

ศานติ ภัคดีคำ นวรัตน์ ภัคดีคำ และธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ. ๒๕๕๕.
คัมภีร์ใบลานวัดโพธาราม. สุราษฎร์ธานี : สำนักศิลปะและ
วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

ศานติ ภัคดีคำ นวรัตน์ ภัคดีคำ และธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ. ๒๕๕๖.

คัมภีร์โบราณวัดสมุทนิมิต. สุราษฎร์ธานี : สำนักศิลปะและ
วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

สุภาพวรรณ ณ บางช้าง. ๒๕๓๓. วิวัฒนาการวรรณคดีบาลีสาย
พระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย,

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และเดวิด เค. ้วยอาจ. ๒๕๔๗. ตำนานพื้นเมือง
เชียงใหม่. กรุงเทพฯ : ซิลค์เวอร์มบุคส์.

